

2. Аналіз статистичних даних щодо стану та структури злочинності в Україні. Департамент інформаційно-аналітичного забезпечення МВС України. URL: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/article/717134> (дата звернення: 29.03.2024).

3. Аналіз статистичних даних про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Генеральна прокуратура України. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=111482&li-bid=100820&c=edit&_c=fo.2 (дата звернення: 02.04.2024).

4. Про пробацію : Закон України від 5 лютого 2015 р. № 160-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19> (дата звернення: 04.04.2024).

Притулик Наталія,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри підвищення
кваліфікації працівників пробації
Інституту професійного розвитку
Пенітенціарної академії України

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ОВОЛОДІННЯ ДЕРЖАВНОЮ МОВОЮ ПРАЦІВНИКАМИ ПРОБАЦІЇ УКРАЇНИ

Мовна компетентність працівників пробації є складником соціально-комунікативної компетентності, необхідної для реалізації ними службових завдань, визначених у Законі України «Про пробацію» (ст. 6) – підготовка досудових доповідей щодо звинувачених, проведення соціально-виховної роботи з ними, бесід, спрямованих на виправлення засуджених, запобігання їхнім повторним кримінальним правопорушенням тощо [1].

Відповідно до ст. 16 Закону України «Про функціонування української мови як державної» (2019), яка регламентує її застосування в органах правопорядку, розвідувальних органах, державних органах спеціального призначення з правоохоронними функціями, мовою нормативних актів, документації, діловодства, службової діяльності та спілкування з громадянами України є українська [2]. Тому забезпечення вільного володіння нею є сьогодні

важливим завданням підготовки і вдосконалення фахових компетентностей працівників пробації.

Під час перепідготовки й підвищення кваліфікації кадрів пробаційної служби на курсах важливо забезпечувати оптимальні педагогічні умови для формування їхньої мовної компетентності.

Дослідженню педагогічних умов підготовки соціально-комунікативної компетентності фахівців з різних сфер присвячено наукові праці Т. Бутенко, В. Барковського, П. Дармограя, В. Кручека, Л. Лузан, А. Москаленко, Ю. Ненько тощо. У розвідці А. Квітки обґрунтовано педагогічні умови формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх офіцерів ДКВС України.

Однак фокус уваги дослідників досі не торкався педагогічних умов удосконалення українського мовлення слухачів курсів підвищення кваліфікації працівників пробації.

О. Карась, базуючись на аналізі запропонованих іншими науковцями дефініцій поняття «педагогічні умови формування мовленнєвої культури», розглядає ці умови як «сукупність обставин, чинників і засобів, спроектованих глобальним рівнем усвідомлення проблеми мовленнєвої вправності» майбутнього фахівця, «що декларують результативний процес формування мотиваційно-ціннісного, когнітивно-нормативного, особистісно-діяльнісного, комунікативно-етичного складників мовленнєвої культури як професійно необхідної особистісної якості майбутнього фахівця» [3, с. 1012]. Наведене визначення видається нам досить повним і в цій публікації розуміємо це поняття саме так.

Метою тез є обґрунтування педагогічних умов удосконалення мовної компетентності вищезазначеної категорії працівників пенітенціарної служби.

Аналіз робіт науковців, які опікувалися виявленням педагогічних умов формування соціально-комунікативної компетентності, психолінгвістичні погляди на мовленнєву діяльність як складник спілкування (особливий вид діяльності (О. О. Леонтьєв), що пронизує всі інші види діяльності, а також урахування контингенту працівників пробації курсів підвищення кваліфікації в Інституті професійного розвитку Пенітенціарної академії України дозволили виявити і схарактеризувати основні педагогічні умови, важливі для ефективного вдосконалення культури професійного мовлення кадрів.

Відповідно до діяльнісного підходу (С. Рубінштейн, О. М. Леонтьєв) мовленнєве спілкування як особливий вид діяльності відбувається за психологічним механізмом, подібним до того, який характерний іншим її видам – грі, учінню, праці. Його обов'язковими складниками є мотив і ціль, мовленнєві операції та дії. Відповідно, під час організації навчання викладачеві важливо подбати про їх урахування.

Також слід узяти до уваги те, що, згідно з діяльнісним підходом навчання культури мовленнєвого спілкування може ефективно відбуватися лише практично, в процесі відповідної діяльності, в мовленнєвих ситуаціях, у яких формуються й закріплюються необхідні для здійснення мовленнєвих операцій і дій часткові (орфоепічні, акцентуаційні, граматичні, лексичні, пунктуаційні й орфографічні тощо), загальні (необхідні для здійснення мовленнєвої діяльності – аудіювання, говоріння, читання, письма) та комунікативні мовленнєві вміння.

Особливостями контингенту слухачів курсів підвищення кваліфікації працівників пробації Інституту професійного розвитку Пенітенціарної академії України є те, що вони є представниками з різних областей України (широка географія), тому володіють державною мовою на різних рівнях: в одній академічній групі підвищують кваліфікацію ті, хто лише починає оволодівати українською, та ті, хто володіє нею на доволі високому рівні. Тому під час навчання слід враховувати, що слухачі матимуть різні цілі щодо підвищення власної культури українського мовлення.

Беручи до уваги вищезазначене, важливими, на наш погляд, є такі педагогічні умови.

1. Забезпечення гуманістичного підходу, за якого викладач виконує роль координатора й фасилітатора процесу навчання, а сам процес має суб'єкт-суб'єктний характер.

За такого підходу слухачі стають активними в навчанні, усвідомлюють особистісні й професійні потреби і запити в удосконаленні українського мовлення. Сам процес навчання має бути гнучким і варіативним.

В організації навчання має домінувати принцип переваги самоконтролю над зовнішнім контролем.

Гуманістичний підхід вимагає демократичної атмосфери під час навчання.

2. *Посилення мотивації.* Вимога вдосконалувати українське мовлення, апелюючи до чинного Закону України «Про функціонування української мови як державної», може виявитися недостатньою мотивацією для оволодіння нею. Це особливо стосується слухачів, які живуть у містах, де тривалий час панувало російськомовне оточення.

Важливо активувати різні види мотивації – процесу і результату; внутрішні і зовнішні.

Доцільно задіяти мотиви особистої відповідальності за долю майбутніх поколінь українців на основі усвідомлення розширення ролі української мови в умовах сьогоденних суспільних реалій (є не лише засобом спілкування), її особливостей в етнокультурному плані, значення в інформаційній війні; розуміння можливостей професійного зростання; відчуття позитивних емоцій від процесу вдосконалення культури власного мовлення й особистісного зростання тощо.

Мотивацію під час процесу здатна підсилувати різноманітність у виборі вправ, завдань; емоції від успіху під час їх виконання.

3. *Практичний характер навчання* передбачає не лише ознайомлення з теоретичними знаннями, а й застосування їх у мовленнєвій комунікації. Тому пріоритетними мають стати тренінгові форми занять, практикуми.

Ця педагогічна умова забезпечується застосуванням навчальних завдань і вправ, спрямованих на підвищення комунікативної активності студентів, моделюванням типових мовленнєвих ситуацій професійної діяльності й виробничих умов спілкування; інтерактивних та діалогічно-дискусійних технологій навчання; залучення студентів до ситуативного спілкування з приводу актуальних професійних тем; використання інтерактивних методів, зокрема ділових та рольових ігор; розбір кейс-ситуацій, самопрезентацій з подальшим обговоренням. Важливо під час створення тренувальних мовленнєвих ситуацій дбати про мотивацію комунікативного акту.

4. *Орієнтація змісту навчання на професійне комунікативне поле й цілі* з урахуванням правових і гуманістичних ціннісних пріоритетів пробаційної служби.

5. *Диференціація завдань за метою* (сформувати часткові мовленнєві вміння чи їх удосконалити) для слухачів з різним рівнем володіння українською мовою. Допоміжними в цьому процесі мають

стати діагностика й контроль показників рівня сформованості комунікативної компетентності впродовж усього процесу навчання.

6. *Активізація самостійної* дослідницької / проектної роботи слухачів курсів і стимулювання їхньої творчої пізнавальної активності.

Перспективним завданням у цьому напрямі є підготовка навчально-методичного забезпечення для підготовки кадрів пробації, розробка ситуативних вправ, експериментальна перевірка вищезазначених педагогічних умов.

Список використаних джерел

1. Про пробацію : Закон України від 05.02.2015 № 160-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text> (дата звернення: 18.03.2024).

2. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25.04.2019 № 2704-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> (дата звернення: 18.03.2024).

3. Карась О. Педагогічні умови формування мовленнєвої культури майбутніх бакалаврів професійного навчання з документознавства. *Traektoriâ Nauki = Path of Science*. 2021. Vol. 7. No 11. P. 1009–1018.

4. Квітка А. Формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України : дис. ... канд. пед. наук : 011. Хмельницький, 2022. 344 с.

5. Психологія мовлення і психолінгвістика : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. Л. Калмикової. Київ : Фенікс, 2008. 245 с.